

Recensio

«Перекрестки»: журнал исследований
восточноевропейского пограничья. 2004. № 1-2

Оксана Жиронкіна

Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник.

Випуск 8. – Харків; Київ: Критика, 2006. – С. 221-224.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт Східного інституту українознавства імені Ковальських.

Адреса редакції:

Східний інститут українознавства імені Ковальських («Схід/Захід»), ауд. 4–87,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 6,
Харків, 61077,
Україна.

E-mail: siu.kharkiv@gmail.com

Тел.: +38 057 705 26 30;
+38 096 1555 136

Веб-сайт: <http://keui.univer.kharkov.ua>

© Східний інститут українознавства імені Ковальських

© Автор статті

© Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництво

© Ідея та створення електронного архіву часопису – А. М. Домановський

Recensio

Оксана Жиронкіна (Санкт-Петербург – Харків)

Перекрестки: журнал исследований
восточноевропейского пограничья. 2004. № 1–2

(Европейский гуманитарный университет;

Центр перспективных и научных исследований
и образования в области социальных и гуманитарных наук;
Центр европейских и трансатлантических исследований.

Минск, 2004, 264 с.)

Якщо шукати в російськомовному Інтернеті інформацію про дослідження *порубіжжя* та набрати будь-яку фразу, яка безпосередньо містила б цей термін, можна побачити, що значна кількість посилань припадає на Європейський гуманітарний університет (Мінськ) (далі – ЄГУ. – О. Ж.). І навіть якщо брати до уваги можливість підвищення рейтингу сайта технічними засобами, потрібно віддати належне ЄГУ – дослідження *порубіжжя* стали невід'ємною частиною наукового життя цього університету. Саме тому появу наукового журналу, присвяченого політичним, соціальним і культурним проблемам *порубіжжя* під егідою ЄГУ, можна вважати цілком закономірною.

Назва журналу – «Перехрестя» – хоч і нехитре, але миттєво викликає «правильні» асоціації. У ньому не лише відбито геополітичну неоднорідність регіону, що цікавить авторів проекту, – Білорусь, Україна, Молдова, – але й можна вгадати міждисциплінарний і дискусійний характер журналу, який стає очевидним навіть при побіжному перегляді його змісту, – статтю Вальтера Міньоло, наприклад, супроводжує відгук на неї Ольги Шпараги. Отже, сторінки цього видання – це місце зустрічі традицій та інтересів, місце перетину підходів і думок, місце їх трансформації й відновлення. Саме так і визначено призначення журналу: «сприяти концептуальному і методологічному відновленню академічних досліджень у регіоні, ініціювати міждисциплінарний і транснаціональний діалог, сприяти репрезентації регіональних, національних і локальних академічних шкіл і традицій» (с. 5).

Начебто все зрозуміло, та не зовсім, адже недаремно вступна стаття діалогічна – її автори (Ігор Бобков і Павло Терешкович) відповідають на ті питання читачів, що залишилися «поза кадром», бо, очевидно, знають, що

певні питання виникатимуть, і розуміють, що вони не поодинокі. І якщо з тим, «що за журнал» і «чому порубіжжя», усе більш-менш зрозуміло, то «чому Білорусь, Україна та Молдова», так і залишається нез'ясованим. Справді, чому? Чи справді в Європі немає іншого культурно гомогенного регіону, крім позначеного? І невже Білорусь, Україна, Молдова справді складають гомогенний регіон? Втім, автори проекту усвідомлюють, що «розбіжності більш ніж значні» (с. 7), і все-таки мають намір звести цю мозаїчність до доступної для сприйняття цілісності, намагаються сконструювати нову «регіональність». Ба більше, пошуки спільного імені для нового регіону визначаються як частина місії проекту (с. 9).

На жаль, я не можу сказати, чи вдалося авторам проекту розв'язати згадані проблеми, оскільки, незважаючи на те, що журнал виходить щоквартально з 2001 року (як зазначено на звороті титулу), жодного номера – ні до 2004 року, ні після – мені бачити не доводилося¹. Щодо принципів формування журналу, то, здається, випуск 2004 року дає деяке уявлення про них. Під однією обкладинкою журналу зібрано перший і другий номери, між якими легко можна вгадати розділювальну межу. Вона є помітною завдяки повтору рубрик – «Дослідження», «Переклади», «Есе», і знову – «Дослідження», «Переклади», слідом за якими – «Дискусії», «Реконструкції», «Рецензії/Огляди». Вже при першому прочитанні розподіл статей за рубриками викликає легке здивування: хіба перекладні статті не можуть бути дослідженнями? Звичайно, я припускаю, що Микола Рябчук самостійно переклав свою статтю російською мовою, але ж оригінальний текст було опубліковано українською... Чому ж стаття Данієля Бовуа, що, як і стаття Рябчука, є частиною раніше опублікованої книги, увійшла не до розділу «Дослідження», а до розділу «Переклади»? Здається, що це розподіл на «ми» – дослідження, есе (М. Рябчук, Я. Грицак) і «вони» – переклади досліджень, есе (Д. Бовуа, Д. Беліч, В. Міньоло). Тож коли «їхні» статті потрапляють до розділу «Переклади» (Д. Бовуа), а «наші» – до дискусій з приводу перекладів (О. Шпарага), складається враження, що «ми» не беремо участі в їхніх дискусіях, а «вони» – у наших. І виходить, що ми нібито по різні сторони кордону, на різних вулицях цього перехрестя, і це, на жаль, перешкоджає створенню повноцінного форуму. А він мав би бути корисним для обох сторін, адже проблеми, обговорювані його учасниками, схожі і вирішуватися мають спільними зусиллями. Звичайно, такий принцип розподілу статей навряд чи можна розглядати як спосіб конструювання регіональності, проте з погляду оформлення випуску сенс у ньому, очевидно,

є: якби всі вказані статті потрапили до розділу «Переклади», то у цьому розділі було б 116 сторінок, тобто він склав би рівно половину обсягу, який зайняли статті у зведеному випуску журналу. Утім, збірники тематичних перекладів безумовно потрібні, тим більше з такої теми, як порубіжжя, що і досі привертає до себе увагу дослідників.

Цілком зрозумілим є розподіл випуску на два номери: значну частину статей у першому номері присвячено аналізу конкретних явищ, характерних для Білорусі, України та Молдови, а до другого номеру увійшли статті філософсько-концептуального характеру. Перший номер відкривається статтею Павла Терешковича («Українці та білоруси: порівняльний аналіз націй на тлі Центрально-Східної Європи XIX – початку XX ст.»), який розглядає відмінності національної мобілізації українців і білорусів і виводить ці відмінності з різниці соціальних ресурсів (наявність соціальних груп, які дають національних активістів, готовність суспільства виробляти національну ідеологію на масовому рівні й адекватно реагувати на неї). У цьому номері Микола Рябчук («Західники мимоволі: парадокси українського нативізму») міркує про фактори стримування місцевого антизахідного нативізму в Україні; Виржиліу Бирледяну («Константи політичної культури та еволюція громадської свідомості в період пострадянських трансформацій у Республіці Молдова») звертається до проблеми архетипів колективного несвідомого; Даніель Бовуа («Суперечки істориків Франції, Росії та Польщі навколо України-Русі») досліджує дискусійні питання українського минулого в різних історіографічних традиціях; Душан Беліч («Балкани як метафора») з різних поглядів аналізує феномен «балканізму». Найбільше темі «східноєвропейського порубіжжя» відповідає стаття Ярослава Грицака («І ми в Європі?»), на сторінках якої автор аналізує серединне положення України між Сходом і Заходом, відзначає характерний для українського суспільства «посттоталітарний плюралізм» (у його термінах – «суспільну шизофренію»), для якого характерне поєднання протилежних поглядів, коли, наприклад, 69% опитуваних в Україні виступають водночас за якомога тісніший союз із Росією та, одночасно, за входження до Євросоюзу. Другий номер складається зі статей Володимира Абушенка («Креольство як іномодерність Східної Європи (можливі стратегії дослідження)'), Альміри Усманової («Концептуалізуючи порубіжжя: від культурної антропології до семіотики культури»), а також статті Вальтера Міньола («Оксиденталізм, колоніальність і підкорена раціональність з префіксом „пост”») з відгуком на неї Ольги Шпараги («Як і навіщо концептуалізувати Білорусь?»

(міркування, спричинені текстом)»), яка розглядає позицію дослідника як порубіжний гнозис, мислення «з-за кордону про кордони», на межі «західного» і «свого».

Таким чином, у першому номері з'ясовано «східноєвропейську» специфіку проекту, а в другому – концептуальний простір поняття «порубіжжя». Об'єднання двох номерів під однією обкладинкою, очевидно, покликане створити якщо не цілісну картину, то хоча б доступну для сприйняття мозаїку тем і поглядів. Щоправда, оскільки порубіжжя (як і контактну ситуацію) можна знайти скрізь, журнал, який не обмежується конкретною проблемою чи регіоном, стає виданням, на сторінках якого можна натрапити на будь-що, як на перехресті без світлофора; водночас «територіальне обмеження» при відсутності «проблемно-тематичного» перетворює його на видання з регіоналістики. На мою думку, наявність простої, але виразної ідеї, теми випуску, проблемної ситуації, вужчої, ніж просто «порубіжжя», зробило б випуск більш цілісним, підвищило б шанси зведення «фатальних розбіжностей» до мозаїчності хоча б на одному фрагменті безмежної картини.

Але й без цього такий журнал, безумовно, потрібен – кожен, хто звертався до теми «порубіжжя» (чи є такі, що з нею досі не зіткнулися?), знайде в журналі щось цікаве для себе. Його приємно брати в руки, завдяки акуратному оформленню і редагуванню (Карамзін, що став раптово засновником Харківського університету на с. 81. – природна помилка – різниця з Каразіним усього в одну букву). Загалом журнал хоч і невеликий (менше 150 сторінок кожен номер), але для щоквартального видання такого обсягу цілком достатньо. Тож хочеться вірити, що нові випуски незабаром будуть доступні читачам, які цікавляться проблемами «порубіжжя» та регіональними особливостями розвитку цього наукового напрямку, адже, як зазначає у своїй статті Ольга Шпарага, «за місцем виробництва знання схований механізм виробництва самого цього місця» (с. 201).

¹ Коли «Схід – Захід» з цим дописом уже був на стадії верстання, мені пощастило побачити і навіть погортати сторінки чергового тому «Перекрестков». На його обкладинці було позначено: № 3–4 / 2005 – і, судячи з усього, це був наступний випуск журналу (схоже, прийнята нумерація є безперервною). Із нетерпінням розгорнувши том, я виявила спадкоємність: журнал зберіг принципи організації та рубрикації, тематичне різноманіття, інтригу, пов'язану з проблемами, про які заявили раніше редактори, й обсяг (227 с.), тому переписувати цей допис мені не довелося.